

Categoria A

REVISTA ARHEOLOGICĂ

serie nouă _ vol. XVIII _ nr. 1

Indexată în bazele de date:

SCOPUS, ERIH PLUS, DOAJ, CEEOL, ROAD, ISIFI, CiteFactor

CHIȘINĂU 2022

ISSN 1857-016X
E-ISSN 2537-6144

INSTITUTUL PATRIMONIULUI CULTURAL
CENTRUL DE ARHEOLOGIE

REVISTA ARHEOLOGICĂ

Reesponsabil de volum/responsible for volume: dr. Ghenadie Sîrbu
Secretar de redacție/editorial secretary: Livia Sîrbu

Colegiul de redacție/Editorial Board

Dr. hab. **Igor Bruiako** (*Odesa*), dr. **Ludmila Bacumenco-Pîrnău** (*Chișinău*), dr. hab. **Dumitru Boghian** (*Târgu Frumos*), dr. **Roman Croitor** (*Aix-en-Provence*), dr. hab. **Valentin Dergaciov** (*Chișinău*), dr. **Alexandr Diachenko** (*Kiev*), dr. **Vasile Diaconu** (*Târgu Neamț*), dr. **Mariana Gugeanu** (*Iași*), prof. dr. hab. **Svend Hansen** (*Berlin*), prof. dr. hab. **Elke Kaiser** (*Berlin*), dr. **Maia Kașuba** (*Sankt Petersburg*), dr. **Sergiu Matveev** (*Chișinău*), prof. dr. hab. **Michael Meyer** (*Berlin*), dr. **Octavian Munteanu** (*Chișinău*), prof. dr. **Eugen Nicolae** (*București*), prof. dr. hab. **Gheorghe Postică** (*Chișinău*), dr. hab. **Eugen Sava** (*Chișinău*), dr. hab. **Sergei Skoryi** (*Kiev*), prof. dr. **Victor Spinei**, membru al Academiei Române (*București, Iași*), prof. dr. **Marzena Szmyt** (*Poznan*), dr. **Nicolai Telnov** (*Chișinău*), dr. hab. **Petr Tolochko**, membru al Academiei Naționale de Științe a Ucrainei (*Kiev*), dr. **Vlad Vornic** (*Chișinău*), dr. **Aurel Zanoci** (*Chișinău*).

Manuscrisele, cărțile și revistele pentru schimb, precum și orice alte materiale se vor trimite pe adresa: Colegiul de redacție al „Revistei Arheologice”, Centrul de Arheologie, Institutul Patrimoniului Cultural, bd. Ștefan cel Mare și Sfânt 1, MD-2001, Chișinău, Republica Moldova

Рукописи, книги и журналы для обмена, а также другие материалы необходимо посылать по адресу: редакция «Археологического Журнала», Центр археологии, Институт культурного наследия, бул. Штефан чел Маре ши Сфынт 1, MD-2001 Кишинэу, Республика Молдова

Manuscripts, books and reviews for exchange, as well as other papers are to be sent to the editorship of the “Archaeological Magazine”, Archaeology Centre, Institute of Cultural Heritage, 1 Ștefan cel Mare si Sfânt bd., MD-2001 Chisinau, Republic of Moldova

Toate lucrările publicate în revistă sunt recenzate de specialiști în domeniu după modelul *double blind peer-review*
Все опубликованные материалы рецензируются специалистами по модели *double blind peer-review*
All the papers to be published will be reviewed by experts according to the *double blind peer-review* model

© IPC, 2022

CUPRINS – СОДЕРЖАНИЕ – CONTENTS

STUDII – ИССЛЕДОВАНИЯ – RESEARCHES

- Andrei Havinskyi** (*Lvov*), **Małgorzata Rybicka** (*Rzeszów*).
House of the Funnel Beaker Culture from Vynnyky-*Lisivka*, Western Ukraine5
- Елена Фиалко** (*Киев*). Праща на вооружении скифских воительниц16
- Николай Николаев, Лилия Цыганенко** (*Измаил*).
Клад ольвийских монет из долины р. Кучурган: новая интерпретация34

MATERIALE ȘI CERCETĂRI DE TEREN – МАТЕРИАЛЫ И ПОЛЕВЫЕ ИССЛЕДОВАНИЯ – PAPERS AND SURVEYS

- Aurel Mototolea, Tiberiu Potârniche, Sorin Colesniuc, Traian Cliante** (*Constanța*),
Simina Stanc (*Iași*). Sacidava – un avanpost militar al limesului moesic.
Evidențe arheologice și arheozoologice42
- George-Dan Hânceanu** (*Roman*).
Roșiori-Dulcești (județul Neamț). Vârfuri de săgeți scitice53

CERCETĂRI INTERDISCIPLINARE – МЕЖДИСЦИПЛИНАРНЫЕ ИССЛЕДОВАНИЯ – INTERDISCIPLINARY SURVEYS

- Tetiana Goshko, Mykhailo Videiko** (*Kiev*).
Hoard of horse gear items of Cimmerian times from Kyiv region, Ukraine60
- Елена Секерская** (*Одесса*), **Виталий Синика** (*Тирасполь*).
Животные в погребально-поминальном обряде скифов левобережья
Нижнего Днестра III-II вв. до н. э.73
- Nicoleta Vornicu, Cristina Bibire, Mirela Fernanda Zaltariov** (*Iași*).
Caracterizarea metalelor arheologice prin tehnici de arheometrie98
- Mariana Gugeanu, Maria Geba** (*Iași*).
Cercetare și restaurare-conservare textilă arheologică liturgică.
Epitrahil, Mănăstirea Căpriană106
- Aliona Grati** (*Chișinău*).
„Vei trăi cât Cheile Bâcului!” – arheologia unei expresii115

RECENZII ȘI PREZENTĂRI DE CARTE – РЕЦЕНЗИИ И КНИЖНОЕ ОБОЗРЕНИЕ – PAPER AND BOOK REVIEW

- Adela Kovács, Alexandru Nechifor, Constantin Aparaschivei**, *Frumusețea transpusă în lut. Catalogul statuetelor antropomorfe cucuteniene din Muzeul Județean Botoșani*, Editura Mega, Cluj-Napoca 2021, 380 p., ISBN 978-606-020-420-6
Vasile Diaconu, *Târgu-Neamț*)122
- Nanouska Myrberg Burström, Gitte Tarnow Ingvardson**, eds., *Divina Moneta: Coins in Religion and Ritual*, London-New York, Routledge, 2018, XVIII + 257 p. ISBN 978-1-4724-8592-2
(**Andrei Baltag**, *Iași*)124

IN HONOREM

Omagiu Colegului și Prietenului Ion Tentiuc la 65 de ani
(Sergiu Musteață, *Chișinău*)127

IN HONOREM

Profesorului nostru, domnul Prof. Dr. Dr. hc Svend HANSEN la ceas aniversar
(Regina A. Uhl, *Berlin*)131

LISTA ABREVIERILOR – СПИСОК СОКРАЩЕНИЙ – LIST OF ABBREVIATION132

INFORMAȚII ȘI CONDIȚIILE DE EDITARE A REVISTEI ARHEOLOGICE133

ИНФОРМАЦИЯ И УСЛОВИЯ ИЗДАНИЯ АРХЕОЛОГИЧЕСКОГО ЖУРНАЛА134

**INFORMATION AND CONDITION OF PUBLICATION IN THE ARCHAEOLOGICAL
MAGAZINE**135

RECENZII ȘI PREZENTĂRI DE CARTE – РЕЦЕНЗИИ И КНИЖНОЕ ОБОЗРЕНИЕ – PAPER AND BOOK REVIEW

Adela Kovács, Alexandru Nechifor, Constantin Aparaschivei, *Frumusețea transpusă în lut.*
Catalogul statuetelor antropomorfe cucuteniene din Muzeul Județean Botoșani,
Editura Mega, Cluj-Napoca 2021, 380 p., ISBN 978-606-020-420-6

Manifestările artei preistorice s-au îmbinat adeseori cu ideile religioase ale vechilor comunități umane, iar una dintre cele mai frecvente forme de concretizare a acestui dualism a constituit-o reprezentarea antropomorfă.

Modelările figurative au fost un subiect de cercetare adesea abordat, fapt ce a generat o literatură destul de vastă, care continuă să se îmbogățească mereu.

Merită amintită în acest context ampla sinteză întocmită de reputatul cercetător Dan Monah¹, care a zugrăvit, în cele mai complexe tușe, o imagine a plasticii antropomorfe cucuteniene, reușind să ofere un ghid științific extrem de folositor. Fără să trecem în revistă și diversele articole/studii axate pe aceeași tematică, vom aminti doar faptul că recent au apărut câteva lucrări de tip catalog, în ale căror pagini se regăsesc loturi de plastică antropomorfă eneolitică, aflate în diverse colecții muzeale. Un bun exemplu îl constituie lucrarea colegilor din Republica Moldova semnată de S. Țerna și M. Vasilache, care include reprezentările

umane modelate în lut, din faza Cucuteni A, existente în colecțiile Muzeului Național de Istorie a Moldovei².

O apariție editorială de dată recentă o vom aduce în atenție în rândurile următoare, fiind semnată de colegii Adela Kovács, Alexandru Nechifor (Muzeul Județean Botoșani) și Constantin Aparaschivei (Muzeul Național al Bucovinei), care au valorificat toate reprezentările antropomorfe cucuteniene din colecțiile Muzeului Județean Botoșani.

Catalogul este, fără îndoială, un demers extrem de util pentru că reunește, în același cadru, obiecte dintr-o categorie complexă, dar care sunt asociate doar unui anumit spațiu geografic-administrativ.

Așa cum era și firesc, volumul este prefațat de un bun cunoscător al universului cucutenian, respectiv de cercetătorul dr. Cornelia Magda Lazarovici, care face o succintă prezentare a intențiilor și structurii catalogului, remarcând utilitatea acestuia.

1. D. Monah, *Plastica antropomorfă a culturii Cucuteni-Tripolie*, Bibliotheca Memoria Antiquitatis, III, Piatra Neamț, 1997 și reeditarea din anul 2012.

2. S. Țerna, M. Vasilache, *Figurinele antropomorfe din etapa Cucuteni A din interfluviul Pruto-Nistrean (în baza colecțiilor Muzeului Național de Istorie a Moldovei) / Anthropomorphic Figurines from Cucuteni A Stage (from the Collections of the National Museum of History of Moldova)*, Chișinău, 2019.

Un segment al lucrării, intitulat „O lume în miniatură. Considerații preliminare asupra statuetelor antropomorfe cucuteniene”, cuprinde o serie de considerații generale despre ceea ce înseamnă plastica antropomorfă, de la elemente de tehnologie, reperi tipologice și până la semnificații.

Din perspectiva tehnologiei de confecționare, autorii catalogului fac unele precizări generale, bazate pe observații macroscopice, raportându-se și la ceea ce s-a scris în literatura arheologică românească.

În funcție de poziția corpului reprezentărilor antropomorfe, acestea sunt ordonate în poziție verticală, așezate și diverse, așa cum sunt documentate în tot mediul cultural cucutenian.

Referitor la semnificațiile pieselor ce reprezintă figurine umane, autorii catalogului s-au raportat la opiniile cele mai frecvent invocate în literatura de specialitate, cum ar fi cele ale lui Vladimir Dumitrescu și Dan Monah.

Discutând reprezentările antropomorfe în funcție de cele trei etape evolutive ale culturii Cucuteni, autorii lucrării la care facem acum referire au observat o serie de elemente comune, dar și diferențe. Spre exemplu, pentru faza Cucuteni A, din lotul de piese studiate, o bună parte a acestora înfățișează femeia însărcinată. O altă trăsătură a statuetelor antropomorfe o reprezintă decorurile bogate, dar și reprezentarea unor piese vestimentare sau elemente decorative.

Pentru prima fază a culturii Cucuteni, cele mai bogate loturi de reprezentări umane în lut provin de la Drăgușeni, Vorniceni și Ripiceni, în siturile menționate fiind descoperite piese extrem de interesante.

În etapa Cucuteni A-B se constată perpetuarea unor canoane morfologice specifice momentului cronologic anterior, reprezentările plastice fiind decorate extrem de elaborat, iar o grupă mai restrânsă include piese cu elemente ornamentale sumare.

Faza Cucuteni B include numeroase reprezentări umane, modelate foarte armonios, iar unele

le sunt decorate cu detalii care sugerează piese de îmbrăcăminte și chiar podoabe.

În cadrul catalogului sunt prezentate și vase cu trăsături antropomorfe, care constituie o categorie de artefacte cu o frecvență scăzută, dar care se remarcă prin trăsături artistice cu totul aparte, care constituie uneori o armonioasă îmbinare între modelarea plastică și pictură.

Catalogul efectiv, ce reprezintă și partea cea mai consistentă a lucrării, include 180 de piese, structurate în cinci grupe distincte: statuete antropomorfe feminine (135), reprezentări masculine (18), statuete miniaturale (12), vase antropomorfe (10) și statuete antropomorfe nedeterminate (5). Acest lot de piese provine din colecțiile Muzeului Județean Botoșani, dar și din patrimoniul Muzeului de Arheologie Săveni.

Pentru fiecare piesă a fost întocmită o fișă-tip, foarte complexă, care cuprinde: descrierea detaliată a obiectului, proveniența, dimensiunile și bibliografia (în cazul pieselor editate). Fișa este completată de mai multe fotografii ale artefactului, din unghiuri diferite, care facilitează observarea diferitelor trăsături morfologice sau dispunerea elementelor decorative.

Consistența lotului de artefacte studiat, diversitatea tipologică, valoarea artistică a pieselor, dar și informația bogată pentru fiecare obiect în parte recomandă acest catalog ca fiind un demers științific valoros, care sintetizează o categorie de obiecte preistorice cu mare impact pentru comunitatea științifică.

În egală măsură, prin intermediul volumului semnalat, „frumusețea transpusă în lut” poate fi accesibilă și marelui public interesat de arta și spiritualitatea culturii Cucuteni.

Poate un rezumat într-o limbă de circulație internațională ar fi completat în cel mai fericit chip întregul proiect editorial.

Vasile Diaconu